Nenningesund i krigsarkivet

I en promemoria från 1875 som finns på Krigsarkivet i Stockholm, är Nenningesund omnämnt. Den är skriven av löjtnant Carl Lagercrantz och handlar om militära strategier för Rådmansö med omnejd. Men den innehåller också en karta och ritning över ett öppnat Nenningesund, med konstruktionsanvisningar och kommentarer. Lagercrantz skäl till att öppna sundet är framförallt militäriska men han ser också fördelar med en lugnare sjöväg till Stockholm. Förslaget till en kanal är omfattande. Han nöjde sig inte med ett utlopp i Prästfjärden, utan ville fortsätta i en rät linje ut i Åkeröfjärden. Texten handlar om försvarsstrategier och Nenningesund finns främst omnämnt i anslutning till karta och konstruktionsritningarna. Texten har ”översatts” och gjorts läsbar av arkivarie Anders Thornström.

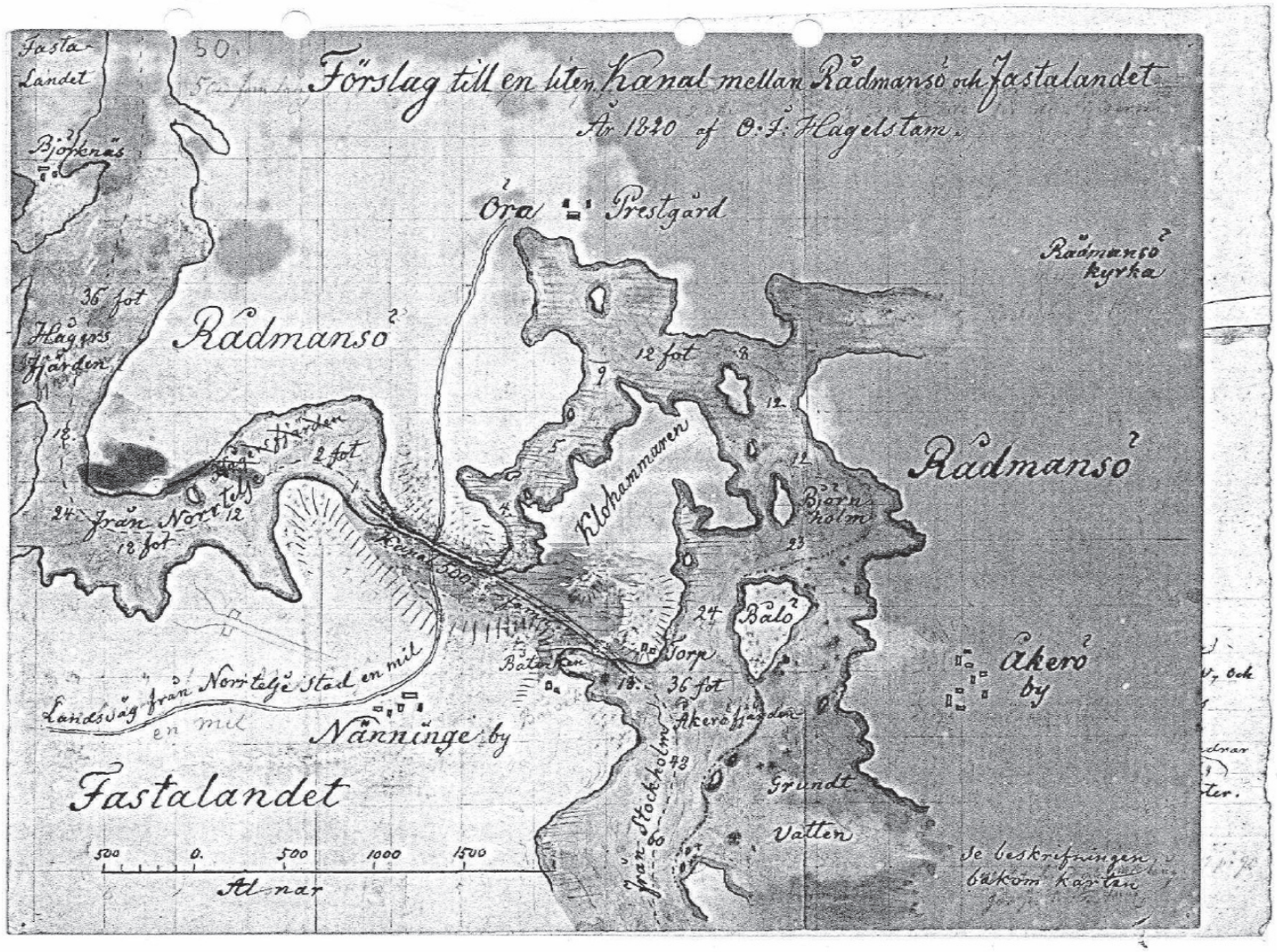

Profil ritning öfver en föreslagen Kanal emellan Rådmansö och fastalandet genom det forntida men nu till ängsmark igenvallade sundet vid Nänninge by, för att bekomma en kortare, lugnare och säkrare sjöväg till Norrtelje m:m: från Stockholm och under krig en förmonlig smygväg för Skärgårds flottan och för kustarmens proviantering m. m.

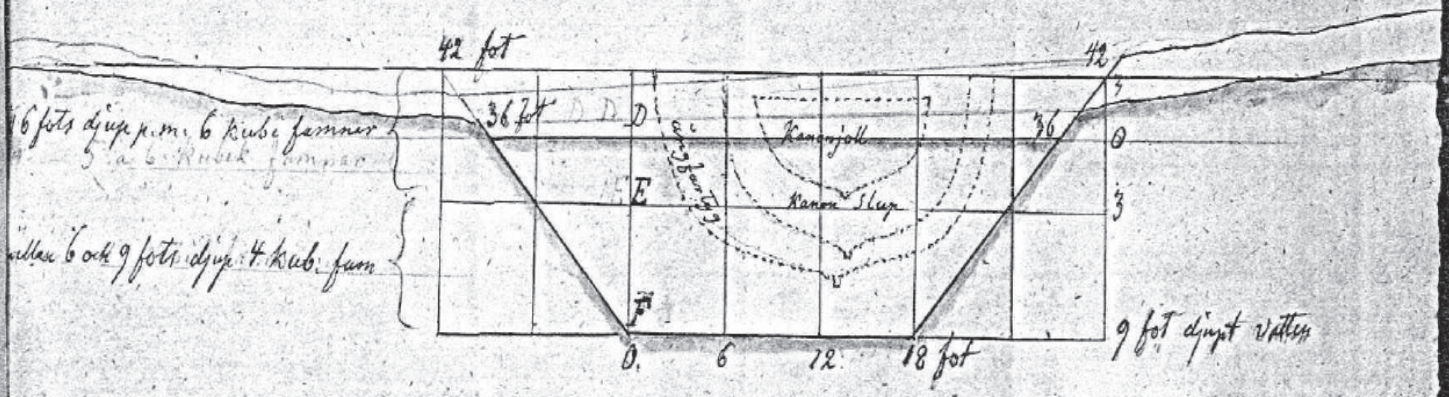

Kanalen 42 fot bred upptill, 18 fot bred i botten ~~och~~ 9 fot djupt vatten. Kanalens bredd i vattenytan 36 fot.
Dess längd att gräfva ——— 500 famnar och litet muddring vid ändarne.
Dess tvär Section 9 högst 10 quadrat famnar p.m: — 9,5/10
Således jord att uppgräfva ——— 4,750 kubik famnar, hvilka (à ½ kubik famn per dagsverke) erfordra minst 9500 dagsv, och
Deraf det öfversta kub: fam: varfvet DE 2,750 kub: fam à 2½ Rdr kostar — 6,475.
det nedersta kub: fam: varfvet EF 2000 kub: fam à 3 Rdr kostar — 6000.
Muddring utanför kanalens ändar 300 kub: fam à 10 Rdr p:k: fam — 3000.
100 tolfter bräder, plankor och Skottkärror ——— 2000.
112 Spader, 20 yxor 10 fernstörar och spik ——— 1000.

gräfningen bor (2 Sålunda) medhinnas af 112 raska arbetare på 90 dagar med beting, (om ej regn kindrar) utom sprängn: om berg möter.

Tillkommer landsvägsbrons kostnad och expropriation af 2 tunland jord till Kanalen
Men om berg möter i kanal linien blifver kostnaden betydligt större

Texten till ritningen lyder: Profilritning över en föreslagen kanal emellan Rådmansö och fastlandet genom det forntida men nu till ängsmark igenvallade sundet vid Nänninge by, för att bekomma en kortare, lugnare och säkrare sjöväg till Norrtelje mm, från Stockholm och under krig en förmonlig smygväg för skärgårds flottan och för kustfararnas proviantering m.m.

Beräkningarna anger bland annat att kanalen skulle vara 42 fot bred upptill, 18 fot vid botten. Lagercrantz uppskattar att man måste gräva upp 4 750 kubikmeter och han har räknat ut en kostnazzzzzzzd för projektet där även utrustningen ingår - bland annat 112 spadar, 20 yxor, skottkärror, plankor och spik.

Beskrifning öfver passet vid Björnö i Frötuna socken och Frötuna skeppslag af Stockholms län, bilaga till Björnpasset, STK, 0400:03:90/IIIB:90a och b, Krigsarkivet

Den halfö som i norr och söder om sjön Limmaren sammanhänger med fastlandet begränsas i norr af den nära tre mil långa Norrteljeviken, i söder af Östersjön och i öster af Ålands haf och intager en bredd af omkring ¾ mil. Den östligaste delen af denna halfö, den egentliga så kallade Rådmansön, utgör dock en särskild del för sig, skiljd från den vestra genom de långt inskjutande vikarne Hattsundet och Åkeröfjädern, och endast genom passet vid Nänninge förenad med densamma.

Halfön utgöres söder och öster om Limmaren af en skogsbeväxt bergstrakt, som sänker sig mot öster och der småningom öfvergår i mindre kärr och mossar beklädda med lågväxt björk och barrskog. Som halfön äfven genomskäres af en mängd sjöar och hafsvikar, såsom Hattsundet, Skogsviken, och den förutnämnda Åkeröfjärden, som genom Kalfsundet står i förening med Kyrkviken, bidrager det ytterligare till att framkomligheten inskränkes till de farbara vägarna Kapellskär-Gräddö-Nänninge, Nänninge-Vreten-BjörnöFrötuna och Nänninge-Håtö-Gubboda-Hysingsvik-Penningby samt dessa förenade bivägar.

Af insjöar är Limmaren den största och intager en längd af 12 000 fot och en bredd af10500 fot. Upptagande vatten från de mindre skogssjöarne ned emot Lenna har den, genom en mindre å, som norr om Osen utbreder sig i ett sumpigt otillgängligt träsk kalladt Lillsjöträsk, sitt utlopp i Harkviken. De hamnar der större fartyg kunna inlöpa äro företrädesvis Kapellskär, Gräddö, Rådmanby hamn och Björnö, af hvilka hamnen i Kapellskär är den i militäriskt hänseende bästa. Vägarna äro i allmänhet af sämre beskaffenhet och måste för att blifva framkomliga för alla vapenslag iståndsättas. Detta gäller isynnerhet vägen från Nänninge till Penningby, som emellan Spraggboda och Hysingsvik endast utgöres af en gångstig. Förbindelsen mellan de ofannämnda hufvudvägarne utgöres af en god häradsväg från torpet Angskär till Spillersboda och en sämre byväg mellan Vreta öfver Väsby till Spraggboda.

Sjelfva passet vid Björnö, som i norr begränsas af Qvisthamraviken och i söder af sjön Limmaren afskäres af en höjdsträckning i riktning från nordvest till sydost, som erbjuder en fri utsigt öfver framförliggande trakt i öster till Strömsborg och Harka och i nordost till höjderna öster om Björnö gård.

Till denna höjdsträcknings mest framspringande del C kan genom röjning och fällning af träd med temeligen lätthet en väg från Smedstorp beredas, äfvensom uppfartsväg för artilleri på höjden C. Från Strömsborg leder en mindre byväg förbi Harka till Björknäs, äfvensom en sämre sådan Osen längs sjön Limmaren öfver Tullnäset och Triano till ramstad.

En fiende, som landstigit och bemäktigat sig Rådmansö för at derifrån framtränga inåt landet, inskränkes till denne ofvannämnda anfallsvägarne öfver Björnönäset och öfver Håtö till Hysingsvik och Penningby. Dessa tvenne anfallsvägar äro dock för egna trupper lätta att försvara, dels genom de vägar som bakifrån leda till ställningen och underlätta framkastandet af egna reserver, dels genom den väg som mellan Frötuna och Penningby förena ställningens flyglar.

Då nu emellertid vägen öfver Hysingsvik i sitt nuvarande skick är af särdeles dålig beskaffenhet och ej tillåter fienden att der framtränga annat än med en mindre infanteristyrka och skulle kräfva ganska mycket tid att sätta i farbart skick, torde hans förnämsta anfallsväg komma att inskränkas till vägen norr om Limmaren. För att försvara denna ställning erbjuder höjden A-B en lämplig uppställning för artilleri, som derifrån beherskar framförliggande mark och kan beskjuta höjderna vid Strömsborg och Lugnet, hvilka äro sjelfskrivna uppställningspunkter för fiendtliga batterier. Sedan uppfartsväg beretts till C besättes äfven den med artilleri, som härifrån har en vidsträckt utsigt öfver framförliggande fält och kan beskjuta fiender vid Strömsborg, som sålunda kommer under korsande eld.

På vestra sidan af ån, från Limmaren till Osen, göres en förhuggning så lagd att den flankeras av höjden A. Bakom denna förhuggning ställes starka infanterilinier, som således komma att intaga den med linien D-E å kartan betecknade uppställningen. Den qvarndam som finnes vid Osen förstärkes och vattendraget uppdämmes, hvarigenom förhuggningen ytterligare förstärkes.

Höjderna nordost om Björnö besättas med en svagare infanteristyrka för att möta fiendens möjliga försök att der framgå och blir dess återtåg längs N.viken. Om egen styrka tillåter torde med fördel höjderna öster om Smedstorp söder om landsvägen böra besättas med artilleri, som derifrån oaktadt sin tillbakadragna uppställning kraftigt kan bidraga till ställningens försvar och i synnerhet blir af vigt i händelse egna trupper tvingas gå tillbaka.

Reserverna erhålla lämplig uppställningsplats emellan Smedstorp och Limmaren. För att underlätta egen öfversigt af framförliggande fält torde några mindre skogsdungar, men i synnerhet den från Björnö i sydlig riktning utgående allén, böra nedhuggas. Efter hvad terrängen gifver vid handen kommer sjelfva hufvudstriden att utkämpas omkring Oasen, hwaröfver nära nog enda möjligheten finnes för fienden att framtränga. Därför bör äfven denna del av ställningen särskild uppmärksammas och besättas med starka skyttelinier, som med lätthet kunna förstärkas från der bakom stående reserver.

Genom möjligheter för större fientliga fartyg att framgå längs Norrteljeviken ända till Borgmästarholmen kan ställningens venstra flank derifrån på betänkligt sätt hotas för att i möligaste mån af hjelpa denna olägenhet torde undervattensminor böra utläggas vid Norrteljevikens inlopp och försvaras av derinnanför varande mindre krigsfartyg.

Ställningen, som har sin högra flygel stödd mot sjön Limmaren kan dock, såsom af ofvanstående synes, kringgås af en mindre fiendtlig styrka öfver Hysingsvik och Penningby, hvarföre försvaret af Björnöpasset svårligen kan tänkas annat än i sammanhanget med försvaret af denna väg. För detta ändamål k(?)vägen vid Spraggboda en lämplig uppställning för att sedan derifrån framsända mindre styrkor på vägarne till Vreten och Klemmensboda.

Om omständigheterna tillåta egna trupper att från Björnöpasset framgå till anfall öfver Osen och Triano och att möjligen afskära delar af fiendens styrka torde de trupper som innehaft ställningen vid Spraggboda med stor fördel samtidigt kunna rikta anfall mot fiendens reträttväg.

Slutligen må framhållas vigten af att Norrteljepasset, som bildas af Norrteljeviken och sjön Lommaren väl bevakas och om så skulle erfodras så länge försvaras mot en fiende som landstigit på norra stranden af Norrteljeviken att egna trupper hinna utrymma Björnöställningen.

Stockholm den 15 oktober 1875
Carl Lagercrantz, löjtnant